

רשימות חוברת כט

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"ק פרשת בשלח, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — ביאור דברי הרמב"ם "ד' רשויות לשבת כו' איזהו רה"ר מדברות כו'", דין המדבר בזמן שהיו ישראל שרויין שם וכו' — ענין השייך למ"ש בפרשת השבוע (טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי".

לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכת"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראי מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים“

עש"ק פ' בשלח, ה'תשנ"ו
ברוקלין, נ.י.

ריגא חף־רין

(יד שבת פי"ד ה"א) ד' רשויות לשבת כו' איזהו רה"ר מדברות והיערות כו'. וכ"פ ג"כ בפיה"מ שבת פ"א מ"א.

והקשו כל נ"כ משבת (ו:): דלפירש"י — וכ"מ גם בתוס' שם — מדבר חשיב רה"ר רק בזמן שישראל שרוין שם. ותירצו דלהרמב"ם איפכא הוא, דזמה"ז מדבר חשיב רה"ר, אבל בזמן שישראל שרוין היו שם כמה רשויות כדאיתא שבת (צו:), ולכן לא פסיקא לי' למיחשב מדבר. ותמוה, דרשות אחר שהי' אז במדבר הוא אהלים שהם רה"י (וצדדיהם וכו' שהם מקום פטור מה"ת), ובזה אין מקום לטעות כלל, וכיון דכל המדבר רה"ר, מפ"מ ל"פ ל"מ, למינקטי למדבר דאיש לא יטעה לומר דקאי גם על האהלים.

והנה ר"א בן הרמב"ם כו' שכיון שהיו המחנות סדורים, הרי לאו כאו"א הלך בכ"מ, ובמקום דגל ראובן לא היו שכיחים מדגל יודא כו', משא"כ בזמה"ז, ורק שמחנה לוי' שהכל שכיחים אצל מרע"ה רה"ר היא, וכמ"ש בפירש"י שבת (צו:).

ולכאורה התי' דוחק קצת, ובפרט לדעת הרמב"ם שלא הזכיר בחיבורו שרה"ר צריך שיהיו ס"ר בוקעים בו, ומפיה"מ עירובין (נט:) משמע דל"ס לי' הכי, א"כ מהו השיעור כמה אנשים צריכים לבקוע שיחשב אז לרה"ר. ובשלמא לרש"י ותוס' הרי ס"ל דצ"ל ס"ר בוקעים (רש"י עירובין נט. ותוס' שבת ו:), ומפ"ז דייק רש"י בשבת (צו:): שהיו הכל מצוין אצל מ"ר.

ואואפ"ל בתירוץ הר"א ע"פ המובא בתוד"ה אלא (חולין פח:): שבזמן שהיו ישראל במדבר הי' מצמיח וא"כ הי' דינו כשדה.

וא"ת א"כ יומא (עה) ל"ל לתרץ בש"ס בדברים שבאין להם ממדה"י כיון שבמדבר גופא הי' צומח, דיי"ל דישראל לא היו זורעים (ורק מעצמו הי' מצמיח) כיון שלא ידעו אם יתעכבו במקום חנייתם שעפ"י ד' נסעו גו'. שוב מצאתי במ"ר שה"ש ע"פ גן נעול דפליגי בזה אם מתגרי או"ה או שצמח להם במדבר. וכבר העירו ממנחות (מה:):

ואפ"ל שבזה"ז אינו רה"ר, אבל קאי רק במדבר הגדול, שבו הלכו ישראל בצאתם ממצרים. והוא מפני שאינו ראוי כלל להלוך בנ"א,

וכדאיתא בתנחומא (דברים ח' טו') שהלכה שם שיירה ובלעה נחש כו', ורק ע"י ענני הכבוד אפשר הי' לישראל לעבור בתוכו. והא דנקט בשבת (ו:): המדבר בה"א הידיעה — דלפירש"י ותוס' ניחא דלא קאי אלא במדבר שהלכו בו בני", משא"כ להרמב"ם כל מדבריות רה"ר הם — ולא אמר כן באחרים [ופשיטא שאינו דומה ל"הכרמלית" דנקט, ששם נקט ה"א משום דבא אחר ים ובקעה, דגם הם כרמלית נינהו, ואתי לאוסופי כרמלית מיוחדת, קרן זוית כו', כדאיתא שם (ז:)], הוא מפני שבעיקר אתי לרבוי מדבר הגדול, דאף שהי' זמן שכמה רשויות היו בו, וכן עתה אינו ראוי להלוך כמדת"נ הנ"ל, בכ"ז רה"ר הוא, וכ"ש שאר מדבריות.

ולפי' הר"א א"ש דחשיב בברייתא המדבר, דלכאורה למאי נפ"מ ומאי דהוה הוה. ולפירש"י ותוס' צ"ל דהוא להשמיענו דצ"ל ס"ר בוקעין, או שאם גם עתה יקרה כן דינו כרה"ר, או שבגאולה העתידה הרי ילכו בני" ג"כ במדבר.

ואולי אפ"ל בל' אביי (שבת ו:): דבין בזמה"ז ובין בזמן שישראל כו' דין מדבר כר"ה, אלא דברייתא הא' לא אתי להשמיענו דין הולכי מדבריות שהוא מילתא דלא שכיחא (עיין ברכות נד: תוד"ה ד'), משא"כ בזמן שישראל כו' שהי' דבר הרגיל שהיו באים אליהם תגרים, היו שולחים מרגלים כו', אבל לדינא אין נפ"מ. ועיי"ז א"ש הא דלא חשיב בברייתא הא' מדבר אצל כרמלית, משא"כ לשאר הפי'.

ריגא חף־רין*

א. כתב הרמב"ם (יד הל' שבת פי"ד ה"א) "ארבע רשויות לשבת כו' איזהו רה"ר מדברות והיערות כו'". וכן פירש ג"כ בפיה"מ שבת פ"א מ"א².

והקשו כל נושאי כליו³ משבת (ו:): דפריך על הברייתא "איזו היא רה"ר סרטיא ופלטיא גדולה ומבואות המפולשין", "ולחשוב נמי מדבר, דהא תניא איזו היא ר"ה סרטיא ופלטיא כו' והמדבר", ומשני, "אמר אביי לא קשיא כאן בזמן שישראל שרויין במדבר כאן בזמן הזה", דלפירש"י שם⁴ — וכן משמע גם בתוס' שם⁵ — מדבר חשיב רה"ר רק בזמן שישראל שרויין שם, ולמה פסק הרמב"ם ש"מדברות" חשיבי רה"ר בזמן הזה?

ותירצו, דלדעת הרמב"ם הפירוש בתירוץ הגמרא "כאן בזמן שישראל שרויין במדבר כאן בזמן הזה" איפכא הוא — דבזמן הזה מדבר חשיב רה"ר, אבל בזמן שישראל שרויין, היו שם כמה רשויות, כדאיתא בשבת (צו:)⁶, ולכן לא פסיקא לי' לברייתא הא' למיחשב מדבר, כי ברייתא זו איירי "בזמן שישראל שרויין במדבר", שאז היו שם גם רשויות שאין להם דין רה"ר.

ותמוה, דהרי רשות אחר (מלבד רה"ר) שהי' אז במדבר — הוא

(* אולי הכוונה: חורף־תרין — אלא שעפ"ז צ"ע: (א) טעם השמטת אות ר', (ב) פשוט מקף־המחבר בין "חורף" ל"רין". ויותר נראה שהכוונה בין השנים תרפ"ח־תרין, אלא שרבינו לא רצה לכתוב הלשון "פח", ולכן כתב "חף".

(1) כ"ה בכמה כת"י ודפוסים (ראה שינויי נוסחאות ברמב"ם הוצאת פרנקל — ירושלים תשל"ה), ודלא כברמב"ם שלפנינו: "עירות".

(2) "רה"ר הוא כמו המדברות היערים וכו'".

(3) מגיד משנה. כסף משנה. ועוד.

(4) שם, א.

(5) "בזמן שהיו ישראל במדבר — חשיבא רה"ר, בזמן הזה — אינו מקום הילוך לרבים דהולכי מדבריות לא שכיחי".

(6) "משמע קצת דאינה ר"ה אלא א"כ מצויין שם ששים רבוא כמו במדבר".

(7) ראה כסף משנה כאן (תירוצו של ר' אברהם בן הרמב"ם — הובא לקמן ס"ב). וראה גם פמ"ג או"ח סו"ס שמה. דברי ירמיהו על הרמב"ם כאן.

(8) ושם (ובפרש"י): "משה .. הוה יתיב במחנה לוי" .. רה"ר הואי (שהיו הכל מצויין אצל

משה רבינו), וקאמר להו לישראל לא תפיקו ותיתו מרה"י דידכו (מאהליכם) לרה"ר".

אהלים, שהם רה"י (וצדדיהם וכו' שהם מקום פטור מן התורה), ובזה אין מקום לטעות כלל. וכיון דכל המדבר (מלבד האהלים) דינו כרה"ר, מפני מה לא פסיקא ל"י למיחשב מדבר — למינקטי למדבר, דאיש לא יטעה לומר דהא דנקט מדבר לענין רה"ר קאי גם על האהלים.

ב. והנה, ר' אברהם בן הרמב"ם כתב⁹ (בביאור טעמו של הרמב"ם שבזמן שהיו ישראל במדבר לא חשיב רה"ר ובזמן הזה חשיב רה"ר), שכיון שהיו המחנות סדורים, הרי לאו כאו"א הלך בכל מקום, ובמקום דגל ראובן לא היו שכיחים מדגל יודא כו', משא"כ בזמן הזה, שאין בני"י דרים במדבר וכל הרוצה הולך בו בכל מקום, ולכן, רק בזמן הזה חשיב מדבר רה"ר, משא"כ בזמן שהיו ישראל במדבר לא חשיב רה"ר, ורק שמחנה לוי, שהכל שכיחים אצל מרע"ה, רה"ר היא, וכמ"ש בפירש"י שבת (צו):⁸.

ועפ"ז, רשות אחר (מלבד רה"ר) שהי' אז במדבר הוא (לא רק האהלים שהם רה"י, אלא) גם כל השטח שהיו המחנות סדורים בו, שגם הוא אינו רה"ר, אלא כרמלית¹⁰ (ורק מחנה לוי הוא רה"ר). ומתורצת התמיהה הנ"ל (מפני מה לא פסיקא ל"י למיחשב מדבר, הרי אין מקום לטעות דקאי גם על האהלים), כי, מלבד האהלים שהם רה"י שאין לטעות בזה, ישנו גם כל שטח המחנות שאינו רה"י וגם אינו רה"ר, אלא כרמלית, ובזה אפשר לטעות, ולכן לא פסיקא ל"י למיחשב מדבר.

ולכאורה, התירוץ (שלא חשיב רה"ר כיון שבמקום דגל זה לא היו שכיחים מדגל אחר) דוחק קצת.

ובפרט לדעת הרמב"ם שלא הזכיר בחיבורו שרה"ר צריך שיהיו ס' ריבוא בוקעים בו¹¹, ומפיה"מ עירובין (נטו)¹² משמע דלא

(9) בספרו ברכת אברהם סימן טו (הובא בכסף משנה). וז"ל: "דקא קשיא לך לענין מדברות מדקא מפרשי עלמא בזמן שהיו ישראל במדבר הי' המדבר רה"ר, איכא עלמא אחריני דמפרשי בזמן שישראל חונים במדבר והיו מחנותיהם סדורין בו והוא מקום דירתן, הי' לגבן כמו בקעה ושדה .. ובזמן הזה שאין ישראל דרין בו אלא כל מי שירצה מהלך ועובר בתוכו הוא רה"ר" (ומפרש רבינו כוונתו, ש"לאו כאו"א הלך בכל מקום וכו"). — וראה השקו"ט בזה בדברי ירמיהו שם. ישועות יעקב לאו"ח שסמ"ה סק"ד.

(10) ראה גם שו"ת בית אב תנינא ס"ה סק"ד, ש"הריוח שבין אהליהם לא הי' רה"י, ועל כרחך דהי' מקום פטור או כרמלית".

(11) ראה גם מגיד משנה כאן: "יש מן הגאונים והאחרונים סוברין שאין רה"ר אלא במקום שבוקעין בו ששים ריבוא כדגלי המדבר, ואין לזה רמז בגמ' ואינו עיקר" (פרטי הדעות בזה — ראה שו"ת בית אב תנינא שם סק"ג. וראה השקו"ט בדעת הרמב"ם — בדברי ירמיהו שם).

(12) בפירוש "עיר של יחיד" — "העיקר אצלנו כי עיר של רבים כשיש לה שני שערים

סבירא לי הכי, וא"כ מהו השיעור כמה אנשים צריכים לבקוע בו שיחשב אז לרה"ר, ומהו ההכרח לומר שכיון שבמקום דגל ראובן לא היו שכיחים מדגל יודא לא חשיב רה"ר.

ובשלמא לרש"י ותוס' (שסוברים שמדבר חשיב רה"ר רק בזמן שישראל שרוין שם) — הרי סבירא להו דצריך להיות ס"ר בוקעים בו (רש"י עירובין נט. ותוס' שבת ו: 13), ומפני זה דייק רש"י בשבת (צו:): ש"מחנה לוי' רה"ר היא", "שהיו הכל מצוין אצל משה רבינו", כיון שצ"ל כל ס"ר בני"י בוקעין בו, משא"כ לדעת הרמב"ם שלא נתפרש השיעור בדבר, הרי גם אם במקום דגל ראובן לא היו שכיחים מדגל יודא, מספיקה בקיעת הרבים דדגל ראובן כשלעצמו (יותר ממאת אלף איש) שיחשב רה"ר.

ג. ואולי אפ"ל בתירוץ הר' אברהם (שבזמן שהיו ישראל חונים במדבר לא הי' לו דין רה"ר) — ע"פ המובא בתוד"ה אלא (חולין פח:): שבזמן שהיו ישראל במדבר הי' מצמיח¹⁴, וא"כ הי' דינו כשדה¹⁵.

ואם תאמר א"כ יוקשה מ"ש ביומא (עה, ב) "לחם אבירים" .. אל תקרי אבירים אלא איברים, דבר שנבלע במאתים וארבעים ושמונה איברים, אלא מה אני מקיים ויתד תהי' לך על אזניך¹⁷, בדברים שבאין להם ממדינת הים" — דלכאורה אינו מוכן: למה לי לתרץ בש"ס "בדברים שבאין להם ממדינת הים"¹⁸, כיון שבמדבר גופא הי' צומח, וא"כ אפשר לקיים מ"ש "ויתד גו"י בנוגע למה שאכלו מצמיחת המדבר — דיש לומר, דישראל לא היו זורעים במדבר (ורק מעצמו הי' מצמיח, ובמילא לא הי' בזה כדי אכילה לכל בני"י), כיון שלא ידעו אם

יכנסו בני אדם על האחת ויצאו על השנית" (דלא כפרש"י: "שלא היו נכנסין בה תמיד ס' ריבוא של בני אדם").

(13) נעתקו לעיל בהערות 12-6.

(14) ראה גם פמ"ג שם. שו"ת בית אב שם סק"ד.

(15) להעיר מלשונו של ר"א — "הי' לגבן כמו בקעה ושדה", אלא שכוונתו בפשטות היא (לא לענין הצמיחה, שאינו מזכיר כלל, אלא) רק לגבי זה שאין כל בני"י הולכים שם, שלכן לא חשיב רה"ר.

(16) תהלים עח, כה.

(17) תצא כג, יד.

(18) אולי הטעם שלא הזכיר רבינו גם התירוץ (שמובא שם לפנינו) מ"דברים שתגרי אומות העולם מוכרין להן" (ובפרט שבקטע הבא מזכיר זה שקנו מתגרי אומות העולם), הוא, מפני שיש שם דעה ש"אף דברים שתגרי אומות העולם מוכרין להן מן מפיגן".

יתעכבו במקום חנייתם, שהרי על פי ד' נסעו גו'¹⁹, ולכן צריך הש"ס לתרץ שמ"ש "ויתד גו'" — שמשמעות הדברים הוא שזהו דבר הרגיל אצל כל בני" — הוא (לא ביחס להמעט שהי' המדבר מצמיח מעצמו גם כשלא היו זורעים אותו, אלא) "בדברים שבאין להם ממדינת הים".

שוב מצאתי במדרש רבה שה"ש²⁰ ע"פ גן נעול, דפליגי בזה — אם מתגרי אומות העולם או שצמח להם במדבר.

וכבר העירו²¹ ממנחות (מה:): ש"כשהיו ישראל במדבר מ' שנה קרבו כבשים בלא לחם", "שהרי לא הי' להם לחם במדבר אלא המן"²² — דלכאורה, היו יכולים להביא גם לחם, ממה שקנו מתגרי אומות העולם²³, או ממה שצמח להם במדבר.

ד. ואפ"ל הביאור בדברי הרמב"ם "איזהו רה"ר מדברות כו'" — באופן אחר:

גם לדעת הרמב"ם הפירוש בדברי הגמרא "כאן בזמן הזה" הוא (כפרש"י ותוס') שמדבר בזמן הזה אינו רה"ר,

אבל (זה שמדבר בזמן הזה אינו רה"ר) קאי רק ב"מדבר הגדול"²⁴, שבו הלכו ישראל בצאתם ממצרים, שדוקא מדבר זה אינו רה"ר בזמן הזה.

והטעם (ש"מדבר הגדול" בזמן הזה אינו רה"ר) הוא, מפני שאינו ראוי כלל להלוך בני-אדם, וכדאיתא בתנחומא²⁵ [בתיאור מדבר זה שהי' מלא נחשים, שנאמר (דברים ח' טו') "המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב", נחשים כקורת בית הבד כו'] שהלכה שם שיירה ובלעה נחש כו', ורק ע"י ענני הכבוד (שהיו הורגין הנחשים

(19) בהעלותך ט, יח-כ.

(20) פ"ד, יב. — ששם מתחיל לדרוש הפסוק "גן נעול" (ד, יב). ובהמשך הענין (פיסקא ג), בהדרשה על הפסוק שלאח"ז (שם, יג) "שלחך פרדס רימונים", "ואיזה זה הבאר .. כל מ' שנה שעשו במדבר .. רבי יוחנן אמר .. מן הבאר .. רוב הנייתן .. הבאר היתה מעלה להם מיני דשאים מיני זרעונים מיני אילנות .. ורבנן אמרין ממה שהיו תגרי אומות העולם מוכרין להם לישראל".

(21) ראה גם הגהות בעל הלבוש ליומא שם.

(22) פי' הקונטרס שהובא בתוד"ה קרבו שם (וברש"י שלפנינו ליתא). וכ"ה בפ"י הרע"ב שם.

(23) כקושיית התוס' שם: "פי' בקונטרס שלא הי' להם אלא מן, וקשה דבפ"ב דיומא (עה:): מוכח ד[תגרין] אומות העולם היו מביאין להם מיני מאכל".

(24) לשון הכתוב — הובא לקמן בפנים.

(25) בשלח יח.

כו²⁶) אפשר הי' לישראל לעבור בתוכו, ולכן חשיב "המדבר" בברייתא הב' דאיירי "בזמן שישראל שרויין במדבר", שאז הי' גם "מדבר הגדול" חשיב רה"ר,

אבל מדברות סתם — כיון שבני-אדם יכולים להלוך ולעבור בהם, שפיר חשיבי רה"ר גם בזמן הזה.

ה. ועדיין צריך לבאר לשיטת הרמב"ם "איזהו רה"ר מדברות וכו'" — הא דנקט בשבת (ו:): "איזו היא רה"ר .. המדבר", בה"א הידיעה, דמשמע שקאי במדבר הידוע, "מדבר הגדול" — דלכאורה:

בשלמא לפירש"י ותוס' שכל המדבריות אינם רה"ר, ניחא מ"ש "המדבר", דלא קאי אלא במדבר שהלכו בו בני, שרק הוא חשיב רה"ר, משא"כ להרמב"ם שכל מדבריות רה"ר הם, הול"ל "מדבר" סתם, ולמה נקט "המדבר"?

וביותר יוקשה, שרק בנוגע למדבר אמר "המדבר", ולא אמר כן באחרים ("סרטיא ופלטיא .. ומבואות כו"), שבהם אמר ללא ה"א.

[ופשיטא שאינו דומה ל"הכרמלית" דנקט (בשבת שם, באלו ש"אינן לא כרה"י ולא כרה"ר), ששם נקט ה"א משום דבא אחר ים ובקעה ("ים ובקעה כו' והכרמלית") דגם הם כרמלית נינהו, ואתי לאוסופי כרמלית מיוחדת ("הכרמלית"), קרן זוית כו', כדאיתא שם (ז:): "והכרמלית, אטו כולהו (הנך ים ובקעה כו') נמי לאו כרמלית נינהו .. לא נצרכה אלא לקרן זוית הסמוכה לרה"ר כו'"].

והביאור שנקט "המדבר", הוא, מפני שבעיקר אתי ברייתא זו (דחשיבא גם מדבר לענין רה"ר) לרבויה מדבר הגדול ("המדבר") שבו יש צורך להדגיש ולחדש שגם הוא חשיב רה"ר — דאף שהי' זמן (כשהיו ישראל במדבר) שכמה רשויות היו בו, וכן עתה אינו ראוי להלוך בני-אדם, כדאיתא במדרש תנחומא הנ"ל, בכל זאת רה"ר הוא²⁷, וכל-שכן שאר מדבריות, שמעולם לא היו בהם כמה רשויות, וכן עתה ראויים הם להלוך בני-אדם, ודאי רה"ר הם.

26) פרש"י בהעלותך יו"ד, לר.

27) כוונת רבינו לבאר החידוש של הברייתא שאתי לרבויה מדבר הגדול ("המדבר") לכל הפירושים: להפירוש דנו"כ הרמב"ם שברייתא זו קאי בזמן הזה — החידוש הוא שאף שהי' זמן שכמה רשויות היו בו, מ"מ, בזמן הזה חשיב רה"ר. ולפירושו של רבינו (לעיל ס"ד) שברייתא זו קאי בזמן שישראל שרוין במדבר (שרק אז חשיב מדבר הגדול רה"ר) — החידוש הוא שאף שמצ"ע אינו ראוי להלוך בני-אדם, ורק ע"י ענני הכבוד אפשר הי' לישראל לעבור

ו. ובביאור החידוש של הברייתא "איזו היא ר"ה .. המדבר" בנוגע לדינא — הנה:

לפירוש הר' אברהם אתי שפיר דחשיב בברייתא "המדבר" — דלכאורה למאי נפק"מ מה הי' דינו של "המדבר" בזמן שהיו ישראל שרוין שם, ובלשון חז"ל²⁸ "מאי דהוה הוה" — כי, לפירושו איירי הברייתא בזמן הזה, כיון שדוקא בזמן הזה חשיב "המדבר" רה"ר, משא"כ בזמן שישראל שרויין במדבר כמה רשויות היו בו כנ"ל.

ולפירש"י ותוס' שהברייתא דחשיבא "המדבר" קאי בזמן שישראל שרויין במדבר — שלפירושם יוקשה למאי נפק"מ, ומאי דהוה הוה — צריך לומר דהוא ("המדבר" שבברייתא) להשמיענו דין רה"ר דצ"ל ס"ר בוקעין בו כמו במדבר (כנ"ל ס"ב בשיטת רש"י ותוס'), או שאם גם עתה יקרה כן דינו כרה"ר²⁹, או שבגאולה העתידה הרי ילכו בני"ג כ במדבר³⁰, ואז יהי' דינו כרה"ר³¹.

ז. ואולי אפ"ל הפירוש בלשון אביי (שבת ו:) "כאן בזמן שישראל שרויין במדבר כאן בזמן הזה" לשיטת הרמב"ם — באופן אחר:

אין הכוונה שבזמן שישראל שרויין במדבר הי' דין המדבר כן ובזמן הזה דין המדבר באופן אחר [מר כדאית ליי' ומר כדאית ליי'], אלא הכוונה היא דבין בזמן הזה ובין בזמן שישראל כו' במדבר, דין מדבר כר"ה,

בתוכו, מ"מ, כיון שבפועל עברו בו, חשיב אז רה"ר.
(28) יומא ה, ב. ועוד.

(29) ראה מגיד משנה כאן (בדעת רש"י): "ופירוש ברייתא דקתני בה המדבר הא קמ"ל דאי איכא רבים מצויין עכשיו במדבר תדיר ג"כ הוא בכלל רה"ר". וראה גם מצפה איתן לשבת שם: "ואע"ג דמאי דהוה הוה .. י"ל דנ"מ אם ילכו בזמן הזה במדבר שיירא גדולה כמו שהיו ישראל במדבר יהי' גם בזה"ז רה"ר". ובחידושי גו"א לשם: "ולא תאמר שאין רה"ר רק כשהם קבועים אבל אין קבועים לא, שהרי לא היו קבועים במדבר".

(30) לכאורה הכוונה למ"ש (יחזקאל כ, לה) "והבאתי אתכם אל מדבר העמים" (הוא המדבר שהלכו בו ארבעים שנה, וכן ניבא (הושע ב, טז) והולכתי המדבר — פרש"י). וראה ישע"י מג, יט: "אשים במדבר דרך", "לשבי הגולה" (מצו"ד). וברד"ק שם מב, יא: "דרך מדבר יצאו ישראל מהגלות". וראה יל"ש האזינו רמז תתקמג: "ימצאהו בארץ מדבר זה לעתיד לבוא, כענין שנאמר הנה אנכי מפתי והולכתי המדברה" (ולכאורה אין לומר שהכוונה למ"ש במדרש (במדב"ר פכ"ג, ד) ש"עתידי המדבר להיות ישוב .. עתיד להיות שם אילנות .. עתיד להיות שם דרך" — שהרי אז אינו מדבר).

(31) ועד"ז י"ל גם להפירוש דלעיל ס"ד בשיטת הרמב"ם שהברייתא דחשיבא "המדבר" קאי במדבר הגדול בזמן שישראל שרויין בו.

אלא דברייתא הא' לא חשיבא מדבר מפני שלא אתי להשמיענו
 דין הולכי מדבריות שהוא מילתא דלא שכיחא³² (עיין ברכות נד:
 תוד"ה ארבעה³³), משא"כ בזמן שישראל כו' במדבר, שהי' דבר
 הרגיל לילך במדבר — שהיו באים אליהם תגרים³⁴, היו שולחים
 מרגלים כו'³⁵,

אבל לדינא אין נפק"מ בין זמן הזה לזמן שישראל שרויין במדבר,
 ולעולם דין מדבר כרה"ר.

ועי"ז אתי שפיר הא דלא חשיב בכרייתא הא' מדבר אצל
 כרמלית — כיון שגם ברייתא הא' ס"ל שדין מדבר הוא לעולם כרה"ר;
 משא"כ לשאר הפירושים³⁶ יוקשה הא דלא חשיב בכרייתא הא' מדבר
 אצל כרמלית³⁷ (וצריך לתרץ למר כדאית לי' ולמר כדאית לי').

(32) ראה גם פרש"י שבת שם: "הולכי מדברות לא שכיחי".

(33) בגמרא שם: "ארבעה צריכין להודות יורדי הים הולכי מדברות וכו'". ובתוס' שם:
 "ובתהלים לא חשיב כזה הסדר אלא חשיב הולכי המדבר ראשון, דקרא נקט סדר המסוכנין
 יותר תחלה, וגמרא נקט המצויין תחלה". — ובכל אופן, הולכי מדברות מצוי פחות מיורדי
 הים (ראה גם "רשימות" חוברת י"א ע' 5).

(34) כנ"ל מיומא ומשהש"ר.

(35) לכאורה הכוונה (נוסף על שילוח המרגלים דבנ"י שהי' דבר חד-פעמי) גם שאוה"ע
 היו שולחים מרגלים לידע מהנעשה אצל בני", תכניותיהם וכו'.

(36) לכאורה הכוונה הן להפירושים בשיטת הרמב"ם: פירוש ר' אברהם שברייתא הא' קאי
 בזמן שישראל במדבר שאז אינו רה"ר, ופירוש רבינו דלעיל ס"ד שברייתא הא' קאי במדבר הגדול
 בזמן הזה שאינו רה"ר; והן לפרש"י ותוס' שברייתא הא' קאי בזמן הזה שאין המדבר רה"ר.

(37) ראה גם שו"ת בית אב שם סוף סק"ד. שפת אמת לשבת שם.